

Sygn. akt V CSK 471/07

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 marca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący)

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

SSA Michał Kłós

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości A. N.
przeciwko „A.(...)” Agencja Nieruchomości Spółce z o.o. w W.
o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, wydanie i nakazanie złożenia
oświadczenia woli,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 5 marca 2008 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 13 kwietnia
2007 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Syndyk masy upadłości przedsiębiorcy A. N. domagał się uznania, że umowa przeniesienia własności lokali użytkowych nr (...) i (...), położonych w W. przy ul. G., zawarta dnia 8 marca 2001 r. pomiędzy A. N. a pozwaną, oraz umowa sprzedaży lokalu użytkowego, położonego w W. przy ul. G., zawarta dnia 14 maja 2001 r. pomiędzy A. N.

a pozwaną, są bezskuteczne w stosunku do masy upadłości. Ponadto wniósł o nakazanie pozwanej, aby wydała mu wymienione lokale oraz złożyła oświadczenia woli o przeniesieniu na A. N. prawa własności tych lokali.

Wyrokiem z dnia 25 lipca 2006 r. Sąd Okręgowy w W. uznał za bezskuteczną w stosunku do masy upadłości umowę sprzedaży lokalu użytkowego, położonego w W. przy ul. G., nakazał pozwanej, aby wydała nieruchomości stanowiącą przedmiot tej sprzedaży masie upadłości, oddalił powództwo w pozostałym zakresie i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ustalił, że A. Ni. prowadziła działalność gospodarczą pod firmą Zakład Pracy Chronionej „W.(...)” A. N. z siedzibą w W. W związku z tą działalnością dnia 28 stycznia 1999 r. zawarła z Bankiem G.(...) SA Oddział w N. umowę o kredyt inwestycyjny na zakup nieruchomości – lokali użytkowych nr (...) i (...), położonych w W. przy ul. G. Udzielony kredyt został zabezpieczony hipotekami umownymi obciążającymi lokale nr (...) i (...) w wysokości – odpowiednio – 547 500 zł i 295 000 zł. Dnia 21 stycznia 2001 r. Bank G.(...) SA Oddział w N. wypowiedział umowę kredytową, ponieważ A. N. nie dotrzymywała terminów spłaty kredytu. Zadłużenie, ustalone według stanu z dnia 9 maja 2001 r., wynosiło 800 000 zł.

A. N., za wiedzą Banku G.(...) SA Oddział w N., podjęła starania o uzyskanie kredytu w Banku H.(...) SA w W. w celu spłaty zadłużenia w Banku G.(...) SA Oddział w N. W związku z tym założyła spółkę prawa handlowego pod nazwą A.(...) sp. z o.o. w W., ponieważ powstanie tej spółki i przejęcie przez nią długu A. N. w Banku G.(...) SA Oddział w N. było warunkiem udzielenia kredytu przez Bank H.(...) SA w W. A. N. została jedynym udziałowcem i członkiem zarządu założonej spółki. Jej mąż D. N. został natomiast prokurentem spółki. Dnia 8 marca 2001 r. A. N. przeniosła na rzecz A.(...) sp. z o.o. w W. własność lokali użytkowych nr (...) i (...), położonych w W. przy ul. G. Nieruchomości te pokryły ustalony na 411 500 zł kapitał zakładowy spółki, w którym A. N. objęła wszystkie udziały. Utworzona spółka przejęła dług A. N. wobec Banku G.(...) SA Oddział w N. Dnia 18 kwietnia 2001 r. Bank H.(...) SA w W. udzielił A.(...) sp. z o.o. w W. kredytu w wysokości 220 708 euro. Kredyt został zabezpieczony hipotekami na nieruchomościach położonych w W. przy ul. G., ustanowionymi po wykreśleniu hipotek Banku G.(...) SA Oddział w N. na skutek spłaty kredytu przyznanego umową z dnia 21 stycznia 1999 r.

Dnia 14 maja 2001 r. A. N. sprzedała pozwanej spółce lokal użytkowy położony w W. przy ul. G. Wartość lokalu strony ustaliły na kwotę 136 000 zł, a wartość udziału w prawie użytkowania wieczystego – na kwotę 1 485 zł.

Dnia 23 kwietnia 2001 r. Bank H.(...) SA w W. i A. N. zawarli umowę o ustanowieniu zastawu rejestrowego na udziałach w pozwanej spółce w celu zabezpieczenia kredytu udzielonego dnia 18 kwietnia 2001 r. Dnia 27 lipca 2001 r. udziały A. N. w pozwanej spółce zostały natomiast przewłaszczone na rzecz Banku H.(...) SA w W. w celu zabezpieczenia terminowej spłaty kredytu udzielonego dnia 18 kwietnia 2001 r. oraz dnia 1 czerwca 2001 r. (27 040 euro).

Dnia 18 stycznia 2005 r. Sąd Rejonowy w W. ogłosił upadłość A. N. obejmującą likwidację jej majątku.

Sąd Okręgowy uznał, że powództwo podlega rozpoznaniu na podstawie przepisów kodeksu cywilnego o ochronie wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika (art. 527 k.c. w związku z art. 132 ust. 1 i art. 134 ust. 1 prawa upadłościowego i naprawczego). Czynnością prawną dokonaną z pokrzywdzeniem wierzycieli jest – zdaniem Sądu – jedynie umowa sprzedaży lokalu użytkowego położonego w W. Nieuzasadnione jest natomiast żądanie uznania za bezskuteczną w stosunku do masy upadłości zawartej dnia 8 marca 2001 r. umowy przeniesienia własności lokali nr (...) i (...), położonych w W., ponieważ nie można przypisać A. N. dokonania tej czynności z pokrzywdzeniem wierzycieli.

Wyrok zaskarżył powód w części oddalającej powództwo i w zakresie orzeczenia o kosztach sądowych. Wyrokiem z dnia 13 lutego 2007 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda.

Sąd odwoławczy podzielił podstawę faktyczną zaskarżonego wyroku. Aprobując również częściowe oddalenie powództwa, uznał jednak, że takie rozstrzygnięcie uzasadniają inne przyczyny niż wskazane w motywach zaskarżonego orzeczenia.

Sąd Okręgowy błędnie – zdaniem Sądu drugiej instancji – uznał, że umowa z dnia 8 marca 2001 r. doprowadziła do zaspokojenia jednego z wierzycieli A. N. [Bank G.(...) Oddział w N.]. Ten rezultat nie jest bowiem skutkiem tej czynności prawnej, lecz wynikiem przejęcia przez pozwaną spółkę długu A. N. wobec Banku G.(...) SA Oddział w N. oraz spłaty tego długu z kredytu zaciągniętego przez spółkę w Bank H.(...) SA w W. Te ostatnie czynności, podobnie jak przewłaszczenie udziałów w pozwanej spółce, nie były jednak objęte niniejszym postępowaniem. Powód zaskarżył skargą pauliańską jedynie umowę przeniesienia własności lokali nr (...) i (...), położonych w W. przy ul. G.

(kwestia bezskuteczności umowy z dnia 14 maja 2001 r. jest prawomocnie rozstrzygnięta). Ta umowa zaś nie spowodowała pokrzywdzenia wierzycieli, ponieważ A. N. za przeniesienie własności lokali nr (...) i (...) uzyskała ekwiwalent w postaci udziałów w spółce, których wartość odpowiada wartości wymienionych lokali.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik powoda zarzucił naruszenie art. 527 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie, oraz art. 316 § 1 k.p.c., art. 113 ustawy z dnia 28 lipca 2005 o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i art. 132 ust. 2 w związku z art. 131 prawa upadłościowego i naprawczego. Powołując się na te podstawy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny nie dopatrył się podstaw do uznania umowy z dnia 8 marca 2001 r., którą A. N. przeniosła własność lokali użytkowych nr (...) i (...), położonych w W. przy ul. G., na A.(...) Agencję Nieruchomości sp. z o.o. w W., za dokonaną z pokrzywdzeniem wierzycieli, ponieważ w zamian za przeniesienie własności tych nieruchomości, A. N. otrzymała ekwiwalent w postaci udziałów w spółce, odpowiadających wartości wniesionego aportu. Uszło jednak uwagi Sądu, że dla oceny, czy zachodzi w rozumieniu art. 527 § 2 k.c. pokrzywdzenie wierzycieli nie jest istotny – co trafnie zarzucono w skardze kasacyjnej – moment dokonania czynności przez dłużnika, lecz dopiero chwila poszukiwania zaspokojenia przez wierzyciela.

W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się zgodnie, że ocena zasadności skargi paulińskiej wymaga ustalenia, czy pokrzywdzenie wierzycieli zachodzi w chwili orzekania. W innym momencie nie wiadomo bowiem, czy prawo zaspokojenia doznało uszczerbku. Miarodajnie można to ocenić dopiero w chwili poszukiwania zaspokojenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2001, V CKN 280/00, niepubl.). W orzecznictwie wyjaśniono również, że uzyskanie przez dłużnika ekwiwalentu za dokonaną czynność prawną nie zawsze przesądza o bezzasadności skargi paulińskiej. W niepublikowanym wyroku z dnia 7 grudnia 1999 r., I CKN 287/98 Sąd Najwyższy stwierdził, że czynność prawna dłużnika, za którą otrzymał on świadczenie ekwiwalentne, nie powoduje pokrzywdzenia wierzycieli, jeżeli uzyskany ekwiwalent znajduje się w majątku dłużnika lub został wykorzystany do zaspokojenia wierzycieli.

Tymczasem z wiążących w postępowaniu kasacyjnym ustaleń faktycznych wynika – co uszło uwagi Sądu – że uzyskany przez A. N. w zamian za dokonaną czynność prawną ekwiwalent, w postaci udziałów w założonej przez nią spółce, w chwili

orzekania nie znajdował się w jej majątku. Wymienione udziały, po ustanowieniu na nich dnia 23 stycznia 2001 r. zastawu rejestrowego na rzecz Banku H.(...) SA w W., co już mogło mieć wpływ na ocenę pokrzywdzenia, zostały dnia 27 lipca 2001 r. przewłaszczone na rzecz tego banku. Wprawdzie pozwana twierdzi, że syndyk masy upadłości odzyskał przysługujące A. N. udziały, lecz okoliczność ta nie została objęta ustaleniami stanowiącymi podstawę faktyczną zaskarżonego wyroku, a ze złożonych w sprawie zeznań syndyka wynika, że wspomniane udziały nie należą do masy upadłości.

Sąd Apelacyjny wyraził pogląd, że dla oceny pokrzywdzenia wierzycieli bez znaczenia są inne czynności prawne A. N. (np. obciążenie udziałów zastawem rejestrowym, przewłaszczenie udziałów), ponieważ nie zostały one zaskarżone przez powoda. Stanowisko Sądu dotyczy kwestii oceny pokrzywdzenia wierzycieli w sytuacji, w której jest ono rezultatem czynności dłużnika będącej jednym z wielu posunięć dłużnika w sumie prowadzących do pokrzywdzenia wierzycieli. Należy podzielić wyrażane w piśmiennictwie poglądy, że w takiej sytuacji przedmiotem zaskarżenia może być ta spośród wielu czynności w sumie powodujących pokrzywdzenie, bez której w ogóle by ono nie wystąpiło. Z punktu widzenia wierzyciela oznacza to, że w wypadku pokrzywdzenia go takimi czynnościami prawnymi dłużnika, do niego należy wybór, którą z nich zaskarży. W sprawie ocena pokrzywdzenia wierzycieli nie została dokonana z uwzględnieniem tego aspektu. Nie można bowiem pomijać tego, że bez zawarcia umowy z dnia 8 marca 2001 r., dzięki której A. N. uzyskała udziały w założonej spółce, nie byłoby możliwe późniejsze obciążenie tych udziałów zastawem rejestrowym i ich przewłaszczenie.

Reasumując, dokonana w sprawie ocena przesłanki pokrzywdzenia nie spełnia powyższych wymagań. W konsekwencji nie można odeprzeć zarzutu skarżącego, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem art. 527 k.c. i art. 316 § 1 k.p.c.

Jeszcze w okresie obowiązywania kasacji w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że od postanowienia o kosztach procesu nie przysługuje kasacja (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1996 r., I CZ 30/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 34). To stanowisko jest aktualne także po wejściu w życie skargi kasacyjnej. W związku z tym postanowienie o kosztach dzieli los zaskarżonego orzeczenia i może zostać uchylone lub zmienione na skutek skargi kasacyjnej tylko wówczas, gdy skarga kasacyjna zostaje uwzględniona. Z tych względów podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty dotyczące orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu nie podlegają kontroli kasacyjnej. Należy jedynie ubocznie zauważyć, że sąd, orzekając o

kosztach sądowych na podstawie art. 113 ust. 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, nie zasądza określonej kwoty na rzecz Skarbu Państwa, lecz nakazuje ściągnąć ją z zasądzzonego roszczenia na rzecz strony zwolnionej od kosztów sądowych.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).